

POVELJA GRAĐANA

#GlasZaOdgovornostNaMrežama

Građanska povelja o odgovornom korištenju društvenih medija u Bosni i Hercegovini sa fokusom na izborni proces

“**hd**”

Centre for
Humanitarian
Dialogue

Mediation for peace

Preambula

Motivisani potrebom za većim učešćem građana i građanki u demokratskim procesima u Bosni i Hercegovini (BiH),

Uznemireni intenzivnim porastom štetnih sadržaja na društvenim mrežama uoči izbora,

Zabrinuti njihovim destruktivnim utjecajem na formiranje političkih stavova građana i građanki u Bosni i Hercegovini,

Ujedinjeni u ideji suzbijanja govora mržnje i štetnih sadržaja, uznemiravanja, dezinformacija, prljave kampanje i neautentičnih aktivnosti na društvenim mrežama,

Odlučni da slobodni i pošteni izbori postanu stvarnost u Bosni i Hercegovini,

Mi, građani i građanke Bosne i Hercegovine, apelujemo na političke aktere, medije, novinare, platforme i korisnike društvenih mreža da prihvate ovu Povelju, kako bi osigurali da društveni mediji postanu mjesto pozitivnog javnog diskursa.

O građanima i građankama koji su napisali dokument

Forum građana i građanki je raznolika grupa ljudi iz cijele Bosne i Hercegovine. Učesnici i učesnice su regrutovani putem javnog poziva i metodom stratificiranog slučajnog uzorka.

Tokom četiri dana, Forum su podržavali i nezavisni fascilitatori i fascilitatorke kako bi razmotrili sljedeću pitanju:

Kako se Bosna i Hercegovina priprema za izbore, šta građani i građanke očekuju od političkih aktera, medija, online platformi i društvenih mreža kako bi se osiguralo da društvene mreže i online mediji budu mjesto pozitivnog javnog diskursa?

Forumu se obratilo i nekoliko eksperata i ekspertica iz ovih oblasti koji su pomogli učesnicima i učesnicama da sagledaju izazove online medija i društvenih mreža u Bosni i Hercegovini. Kako bi im se pomoglo da analiziraju informacije i dokaze, grupa građana i građanki koristila je alate za kritičko razmišljanje i imala vremena za duboko promišljanje. Učesnici i učesnice su podijelili svoja iskustva i razmišljanja o problemima, radili zajedno i došli do konsenzusa o ovoj Povelji.

Mi smo građani i građanke okupljeni iz različitih dijelova Bosne i Hercegovine, različite etničke i vjerske pripadnosti, starosne dobi, spola i stepena obrazovanja i ujedinjeni smo vjerom da zajedničkim snagama možemo doprinijeti pozitivnim promjenama. Okupili smo se s ciljem donošenja Povelje koja propisuje standarde ponašanja u online prostoru, s fokusom na izborni proces.

Izazov

Građani i građanke Bosne i Hercegovine usljed nedostatka zakonske regulative, niskog nivoa medijske/digitalne pismenosti i nerazvijenog kritičkog promišljanja, izloženi su online pritisku i manipulaciji na društvenim mrežama od političkih subjekata, koji se koriste govorom mržnje, uznemiravanjem putem botova, trolova, lažnih profila i stranica, što direktno utječe na javno mnijenje, integritet izbornog procesa i rezultate izbora.

Naša vizija

Prostor društvenih medija kakav želimo vidjeti u Bosni i Hercegovini

Naša vizija je napraviti siguran online prostor gdje će govor mržnje, utjecaj botova i trolova, širenje dezinformacija i lažnih vijesti, uznemiravanje i manipulacija biti svedeni na minimum, uz poštovanje slobode govora u cilju fer i poštenih izbora u Bosni i Hercegovini.

Principi za odgovorno ponašanje na društvenim mrežama

Kako bismo unaprijedili online prostor, zaključili smo da bi društveni mediji trebali biti prožeti sljedećim principima: uzajamno poštovanje i očuvanje dostojanstva, sigurnost u korištenju, privatnost u djelovanju, tačnost informacija, iskrenost i zadovoljstvo.

Standardi za odgovorno korištenje društvenih medija

- Standardi za političare, stranke i kandidate
- Standardi za platforme društvenih medija
- Standardi za medije i novinare
- Standardi za korisnike društvenih medija
- Standardi za međunarodne institucije
- Standardi za javne institucije i nevladin sektor u Bosni i Hercegovini

Standardi za političare, stranke i kandidate

Trebali bi plasirati tačne i provjerene informacije o sebi i o svojim političkim protivnicima na društvenim mrežama.

Ne bi trebali manipulirati javnim mnijenjem u svrhu postizanja željenih izbornih rezultata.

Trebali bi poštovati odredbe Zakona o prekršajima Bosne i Hercegovine, Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine i Izbornog zakona Bosne i Hercegovine, odnosno ostalih zakona u Bosni i Hercegovini koji se odnose na uznemiravanje u javnom prostoru i na društvenim mrežama.

Ne bi trebali upućivati prijetnje, pozive na prijetnje i nasilje, pogrдне riječi, koristiti huškački govor i etiketiranje, koji dovode do uznemiravanja građana i građanki i drugih političkih subjekata.

Trebali bi usvojiti poseban kodeks ponašanja na društvenim mrežama, koji bi se, između ostalog, odnosio i na uznemiravanje na društvenim mrežama tokom izbornog procesa ili ga ugraditi u vlastite interne akte i statut. Pomenuti kodeks bi, između ostalog, trebao sadržavati i odredbe o suzdržavanju od negativnih narativa (s posebnim osvrtom na osjetljive kategorije, poput žena, pripadnika LGBTQ populacije, povratnika i sl.), kao i odredbe kojima se osuđuju i sankcionišu članovi političkih subjekata koji vrše uznemiravanje na društvenim mrežama. Također, pri donošenju pomenutog kodeksa, politički subjekti bi trebali posebnu pažnju obratiti na odredbe koje se tiču poštovanja njihovih političkih protivnika.

Ne bi trebali ideološki ili finansijski podsticati ili objavljivati sadržaj koji upućuje na govor mržnje i diskriminaciju na društvenim mrežama tokom izbornog procesa.

Trebali bi edukovati i članove svojih PR timova o vođenju poštene predizborne kampanje.

Na društvenim mrežama trebali bi se isključivo oglašavati na svojim zvaničnim profilima i stranicama.

Ne bi trebali angažovati farme trolova, botova, lažnih profila i stranica na društvenim mrežama s ciljem vlastite promocije i/ili diskreditacije i napada na političke protivnike.

Trebali bi na transparentan način financirati vlastito oglašavanje i promociju na društvenim mrežama.

Standardi za platforme društvenih medija

Trebale bi sarađivati sa javnim institucijama i nevladinim sektorom, s ciljem unapređenja i doslovne primjene svojih internih pravila, a u svrhu smanjenja širenja dezinformacija tokom izbornog procesa (npr. aktivniji nadzor sadržaja koji se plasiraju na društvenim mrežama, unapređenje algoritama koji bi markirali potencijalne dezinformacije, poticanje odgovornog djelovanja korisnika na društvenim mrežama, veća senzitivnost na jezičke specifičnosti kroz intenzivniju regionalnu prisutnost, obavezno uvođenje sankcija političkim subjektima koji šire dezinformacije na društvenim mrežama. Kompanije ne bi trebale dozvoliti monetizaciju za članke i izdavače koji šire dezinformacije.)

Trebale bi promovisati kreiranje mehanizama prijave slučajeva uznemiravanja (kroz edukaciju, promociju, TV kampanje, pop up pomoć, banere, kao i preventivne filtere upozorenja na potencijalno uznemirujuće sadržaje i sl.).

Trebale bi promovisati kreiranje mehanizama prijave slučajeva uznemiravanja (kroz edukaciju, promociju, TV kampanje, pop up pomoć, banere, kao i preventivne filtere upozorenja na potencijalno uznemirujuće sadržaje i sl.).

Trebale bi sprečavati i sankcionisati kreiranje lažnih profila.

Trebale bi uspostaviti partnerstvo sa nevladinim organizacijama u Bosni i Hercegovini, s ciljem lakšeg prijavljivanja govora mržnje.

Trebale bi javno prikazivati statističke podatke o broju uklonjenih objava političkih subjekata i kandidata, koje sadrže govor mržnje.

Trebale bi raditi na uvođenju preciznijih algoritama za prepoznavanje botova, trolova i lažnih profila i to na osnovu njihove starosti, aktivnosti, vremenskih intervala komentaranja, tj. (ne)objavljivanja drugih sadržaja.

Potencijalne botove trebale bi označavati posebnim znakom kako bi njihovi pratioci znali da se radi o potencijalno neautentičnom sadržaju, a naročito u periodu nakon raspisivanja izbora.

Trebale bi vršiti obaveznu verifikaciju političkih subjekata i kandidata prilikom registracije na njihove profile i stranice.

Standardi za medije i novinare

Trebali bi poštovati i primjenjivati profesionalni kodeks prilikom izvještavanja na društvenim mrežama, a naročito tokom izbornog procesa.

Prije plasiranja informacija trebali bi provjeriti tačnost i vjerodostojnost informacija.

Trebali bi se pridržavati etičkih i profesionalnih standarda koje su usvojili Regulatorna agencija za komunikacije (RAK) i Vijeće za štampu Bosne i Hercegovine.

Trebali bi uvesti redovne rubrike koje ukazuju na uznemiravanje ili afirmativno djelovanje u smjeru prepoznavanja i sankcionisanja uznemiravanja na društvenim mrežama.

Trebali bi biti aktivno uključeni u javne kampanje koje ukazuju na posljedice uznemiravanja na društvenim mrežama.

Ne bi trebali preuzimati i objavljevati sadržaje sa društvenih mreža koji se odnose na prakse uznemiravanja i zlostavljanja, a koje vrše politički subjekti i/ili kandidati.

Ne bi trebali kreirati i dijeliti sadržaje koji su zasnovani na govoru mržnje i diskriminaciji, a naročito ne poticati njihovu promociju putem senzacionalističkih naslova.

Trebali bi se posvetiti edukaciji građana i građanki o štetnom djelovanju neautentičnog ponašanja na društvenim mrežama (botova i trolova), a naročito u periodu nakon raspisivanja izbora (ova preporuka se odnosi isključivo na privatne medije).

Ne bi trebali prenositi informacije koje su povezane sa neautentičnim ponašanjem na društvenim mrežama (npr. botova i trolova).

Standardi za korisnike društvenih medija

Trebali bi dijeliti provjerene i tačne informacije na svojim privatnim profilima, te prijavljivati sadržaje za koje sumnjaju da su dezinformacije.

Ne bi trebali preuzimati i objavljivati sadržaje sa društvenih mreža koji se odnose na uznemiravanje i zlostavljanje, a koje vrše politički subjekti i/ili kandidati, naročito tokom izbornog procesa.

Trebali bi se informisati o opasnostima i načinima zaštite od potencijalnih uznemiravanja i zlostavljanja na društvenim mrežama.

Ne bi trebali kreirati, dijeliti, promovisati i podržavati sadržaje koji se odnose na govor mržnje.

Trebali bi prijavljivati sadržaje društvenih mreža koji se odnose na govor mržnje nadležnim institucijama, poput Centralne izborne komisije, kako bi se njihovi kreatori i promoteri adekvatno sankcionisali.

Trebali bi javno dijeliti svoja iskustva o posljedicama govora mržnje na društvenim mrežama tokom izbornog procesa.

Trebali bi se informisati o internim pravilima društvenih mreža koja se odnose na prevenciju govora mržnje.

Trebali bi biti upućeni u mogućnost provjeravanja statističkih podataka o broju uklonjenih objava na profilima korisnika koji sadrže govor mržnje, a koje bi trebalo da kreiraju društvene mreže.

Trebali bi prijavljivati potencijalno neautentično ponašanje na društvenim mrežama (npr. botove i trolove), a naročito tokom izbornog procesa.

Standardi za međunarodne institucije

Trebale bi sugerisati i promovisati primjere pozitivnih praksi ponašanja na društvenim mrežama kroz programe projektne podrške koji su usmjereni ka prevenciji širenja dezinformacija, stvaranja sigurnog internet prostora, afirmativnih praksi javnog komuniciranja.

Trebale bi zagovarati uvođenje pozitivnih zakonskih rješenja iz Evropske unije (EU) i ostatka svijeta u Bosni i Hercegovini.

Trebale bi podsticati pojačani nadzor i sankcionisanje govora mržnje na društvenim mrežama tokom izbornog procesa.

Trebale bi pružiti podršku edukaciji političkim subjektima i kandidatima, s ciljem prevencije govora mržnje tokom izbornog procesa.

Trebale bi pružati podršku organizacijama i institucijama koje vrše monitoring i/ili edukaciju građana i građanki o sigurnijem korištenju društvenih mreža, odnosno prepoznavanju neautentičnog ponašanja na njima (npr. botova i trolova), a naročito tokom izbornog procesa.

Standardi za javne institucije i nevladin sektor u Bosni i Hercegovini

Trebali bi da imaju bolju međusobnu saradnju u sferi podizanja medijske/digitalne pismenosti kroz formalno i neformalno obrazovanje građana i građanki.

Trebali bi osigurati i podsticati (odnosi se na javne institucije), odnosno vršiti monitoring društvenih mreža tokom izbornog procesa (odnosi se na nevladin sektor), s fokusom na neautentične forme ponašanja u internet prostoru (poput botova i trolova).

Javne institucije bi trebale podsticati stvaranje sigurnog internet prostora u kojem bi žrtve uznemiravanja na društvenim mrežama mogle slobodno iznositi sopstvena iskustva bez straha da će biti dodatno ugrožene.